

Tristan Tzara (1895-1963) a fost un poet, dramaturg și eseist avangardist, cofondator al mișcării culturale dadaiste care a condus la o revoluție majoră în secolul 20, în artele plastice și literatură. S-a născut pe 16 aprilie 1896, la Moinești, în România și a decedat la 25 decembrie 1963, la Paris. Numele este un pseudonim al lui Samuel Rosenstock, poet și eseist român evreu. S. Samyro, o anagramă parțială de la Samy Rosenstock, a fost folosită ca pseudonim de Tzara de la debutul său și la începutul anilor 1910. Un număr de scrieri nedatate, pe care probabil le-a scris în 1913, poartă semnătura Tristan Ruia și, în vara lui 1915, își semnează piesele cu numele Tristan.

În anii 1960, colaboratorul lui Rosenstock și mai târziu rivalul Ion Vinea a susținut că el a fost responsabil pentru inventarea părții Tzara din pseudonimul său, în 1915. Vinea a mai spus că Tzara a vrut să păstreze pe Tristan ca primul său nume adoptat și că această alegere a atras mai târziu calamburul Triste Âne Tzara („Tristul Măgar Tzara”). Această versiune a evenimentelor este incertă, deoarece manuscrisele arată că scriitorul ar fi folosit deja numele complet, precum și variațiile Tristan Țara și Tr. Tzara, în 1913-1914 (deși există posibilitatea ca el să fi semnat textele sale mult timp după ce le-a scris pe hârtie). În 1972, istoricul de artă, Serge Fauchereau, pe baza informațiilor primite de la Colomba, soția poetului avangardist Ilarie Voronca, a povestit că Tzara însuși explicase că pseudonimul său era un joc de cuvinte în română, „trist în țară”.

Colomba Voronca a respins zvonurile potrivit cărora Tzara selectase Tristan ca un omagiu adus poetului Tristan Corbière sau pentru opera Tristan und Isolde a lui Richard Wagner. Oficial, Samy Rosenstock și-a adoptat noul nume în 1925, după ce a depus o cerere la Ministerul de Interne al României. În 1912, pe când era încă în liceu, publică Revista „Simbolul” împreună cu Marcel Iancu și Ion Vinea, cu binecuvântarea lui Alexandru Macedonski și ajutorul lui Iosif Iser. În această perioadă semnează cu pseudonimul S. Samyro, pe care îl va schimba mai târziu în Tristan Ruia și în final Tristan Tzara. În realitate numele de „Tristan” nu e ales pentru rezonanța particulară pe care o are numele în română sau ca omagiu către opera lui Wagner - o referință importantă pentru simbolisții care l-au influențat puternic pe tânărul poet, ci, după cum spunea Colomba Voronca (soția lui Ilarie Voronca și sora lui Claude Sernet) datorită faptului că exprima starea de spirit a tânărului poet „trist

în țară”.

Hugo Ball susține că provine din afirmația Da, folosită foarte des în discuțiile purtate de inițiatorii mișcării, de origine românească, Tristan Tzara și Marcel Iancu: „În română [se spune] da, aveți dreptate, așa e, de acord, da da, ne ocupăm de asta”. Altă opinie, susținută de poetul Richard Huelsenbeck este aceea că inițiatorii mișcării dadaiste au creat acest cuvânt prin înțeparea cu un cuțit a unui dicționar francezgerman, și deschizând cartea acolo unde indicau loviturile. O altă variantă care este susținută de Marcel Iancu, menționat în lucrarea Dada revolta artei, de Marc Dachy (2007) spune că numele mișcării lor este ales prin hazard, dintr-un dicționar Larousse. El

apare după ce inițiatorul mișcării, Tristan Tzara introduce un creion în Marele Dicționar Francez Larousse, (1909) și acesta se oprește în dreptul cuvântului onomatopeic dada. (Numele Dada) „a fost acceptat... pentru că reprezenta acel sentiment de naivitate, acel sens de puritate, de artă naturală, de artă intuitivă” (Marc Dachy, op. cit. p.16).

În conformitate cu manifestul Dada, mișcarea nu ar trebui să se numească Dadaism, având oroare de cuvintele terminate în -ism, cu atât mai puțin să fie considerată o mișcare artistică. „Manifestul Dada 1918” al lui Tristan Tzara a fost citit de acesta în sala Zur Meise în seara de 23 iulie 1918 și este considerat ca veritabilul act fondator al mișcării Dada. Curent cultural și artistic nonconformist și anarhic îndreptat împotriva rutinei în viață, gândire și artă, dezvoltat plenar între 1916 și 1923 și înființat în Zürich la 6 februarie 1916 de poetul de origine română Tristan Tzara, căruia i s-au alăturat, la început, scriitorii Hugo Ball și Richard Huelsenbeck și artistul plastic Hans Arp, apoi pictori ca: românul Marcel Iancu, Francis Picabia, Marcel Duchamp (S.U.A.), Max Ernst, Kurt Schwitters (Germania).

Asocierea unor elemente ale futurismului italian, cubismului francez și expresionismului german, un negativism declarat, dadaismul cultivă arbitrariul total, neprevăzutul, abolirea formelor constituite, provocând dezordinea și stupeficia, și prin organizarea unor spectacole de scandal îndreptate împotriva artei, gustului estetic, moralei tradiționale, pragmatic puse sub semnul întrebării. Mișcarea dadaistă își are originea în orașul elvețian Zürich în timpul Primului Război Mondial. Tzara ajunge acolo în toamna lui 1915 și curând se alătură unui grup de tineri intelectuali care pun la cale întâlnirile de la Cabaret Voltaire. Astfel s-a născut celebra mișcare Dada, care nu e o invenție exclusivă a lui Tzara, dar „nu ar fi devenit niciodată ceea ce a devenit fără eforturile de popularizare și diplomația lui”.

INDEPENDENȚA
ROMÂNĂ
*Independența
prin Cultură*

În 1919 Tzara se mută la Paris într-o încercare de a lansa Dada pe o scenă cu adevărat universală. Mulți critici consideră totuși că perioada cu adevărat inovativă a mișcării încetează odată cu acest „transfer”. Fiind la Paris, acesta s-a angajat în activități tumultuoase cu André Breton, Philippe Soupault și Louis Aragon, pentru a șoca publicul și a dezintegra structurile limbii. Cele mai cunoscute texte dadaiste ale lui Tzara sunt: *La Première Aventure céleste de Monsieur Antipyrine* (1916; Prima aventură cerească a domnului Antipyrine) și *Vingtcinq poèmes* (1918; Douăzeci și cinci de poeme), respectiv manifestele mișcării: *Sept manifestes Dada* (1924; Șapte manifeste Dada). În 1924 o întâlnește pe artista modernistă suedeză Greta Knutson (1899- 1983). Se vor căsători în anul următor, în 8 august 1925, și vor avea un fiu, Christophe, născut în 15 martie 1927.

Vor locui într-o casă construită din banii familiei Gretei, pe Montmartre, până în 1937 când cei doi se

vor despărți. Separarea se va oficializa însă abia în 25 octombrie 1942. În a doua parte a anului 1929, sătul de nihilism și distrugere, intră în activitățile mai constructive ale suprarealismului. Și-a consumat mult timp pentru reconcilierea suprarealismului cu marxismul (încercând să evidențieze conexiunile dintre marxism și mișcarea suprarealistă) și a intrat în Rezistența Franceză în timpul celui de-Al Doilea Război Mondial și în Partidul Comunist Francez în 1947, când a devenit cetățean francez. Va demisiona din partid în 1956, ca protest împotriva reprimării revoltelor din Ungaria de către Uniunea Sovietică. Aventurile lui politice îl vor apropia de ființele umane și gradat se va transforma într-un poet liric.

Poemele lui Tristan Tzara revelează durerile sufletului prins între revoltă și uimirea datorată tragediilor zilnice ale condiției umane. Lucrările sale de maturitate încep cu *L'Homme approximatif* (1931; *Omul aproximativ*) și continuă cu *Parler seul* (1950; *Vorbind singur*) și *La Face intérieure* (1953; *Fața interioară*). În acestea, cuvintele aleatoare ale lui Dada sunt înlocuite cu un dificil, dar umanizat limbaj. A murit la Paris și a fost înhumat acolo în Cimetière de Montparnasse. La Moinești există o statuie dedicată lui Tristan Tzara, a cărei inaugurare a fost făcută de Alexandru Piru. În urma sa au rămas aproximativ 60 de volume în care sunt poezii, eseuri și comentarii legate de operele sale. Unele dintre poeziile sale au fost puse pe note de cunoscuți compozitori și au devenit șlagăre. „Da - Da” - ismul (DADA), curentul literar-artistic susținut de Tristan Tzara, a fost un curent puternic ca un torent, a fost ca o explozie de culoare și de cuvânt purtător de mesaj nou.

El a apărut în Europa în anul 1916, cu centre timpurii în Zürich, Elveția, la Cabaret Voltaire (circa 1916) și New York City, New York Dada începând cu 1915-1916, după care mișcarea Dada a înflorit la Paris, după prima conflagrație mondială, la începutul anilor 1920. Manifestul dadaist a fost publicat într-un prim și singur număr al revistei Cabaret Voltaire (Zürich, 1916). Originea numelui este neclară. Din martie 1919, odată cu Tristan Tzara, mișcarea se mută la Paris, unde se întâlnește cu scriitorii din grupul mișcării suprarealiste André Breton, Louis Aragon, Paul Eluard, Phillipe Soupault, cu A. Jacques Vaché. Mulți dadaști publică în revista lui Francis Picabia „391” (înființată la Barcelona în 1917, transplantată la New York, Zürich, apoi la Paris). În revistă apar nume ca: Louis Aragon, Guillaume Apollinaire, Albert-Birot, Marcel Desnos, Max Jacob, Marie Laurenciu, René Magritte, Ribemont-Dessaignes, Erik Satie, Phillipe Soupault, Tristan Tzara, Edgar Varese etc.

Se reiau spectacolele de scandal și în luna mai a anului 1921 se regizează procesul intentat academicianului și deputatului Maurice Barrès, acuzat de „atentat la siguranța spiritului”. După ce în 1921 Picabia se separase de mișcare, în 1922 se produce ruptura între dadaism și grupul lui André Breton, din care se va dezvolta suprarealismul. Dadaismul supraviețuiește încă datorită aproape exclusiv personalității lui Tzara și - ca o variantă - lettrismului lui Isidore Isou), abordând

tendințe protestar-anarhice (jignirea „sfintelor precepte curente” și „epatarea filistinismului” din „oroarea de academism” - George Călinescu), făcând din arbitrar și din hazard principii ale creației (Tristan Tzara: „Luați un jurnal, luați o pereche de foarfeci, alegeți un articol, tăiați-l, tăiați pe urmă fiecare cuvânt, puneți totul într-un sac, mișcați...”). Principiile teoretice nu sunt aplicate, însă, cu toată strictetea. Iată de exemplu câteva versuri ale perseverentului dadaist Jean Arp (cunoscut mai ales ca sculptor): „Le père s'est pendu/ à la place de la pendule/ La mère est muette./ La fille est muette./ Le fils est muet/ Tou les trois suivent/ Le tic-tac de père”.

Dincolo de nihilismul și de enormitățile sale - care au anulat, uneori, arta - dadaismul a fost un protest, un elan spre absurd, pledând pentru o libertate absolută promovând invenții plastice și verbale adesea seducătoare care au lărgit investigația artistică și a creat o atmosferă propice pentru îndrăzneală și experiențe uluitoare. În toamna anului 1991, în Moinești, lua ființă o societate culturală - literară botezată după numele unui moineștean celebru, probabil cel mai cunoscut în întreaga lume, Tristan Tzara. Societatea și-a propus ca „manifest” cinstirea prin cele mai variate mijloace a memoriei moineșteanului Tzara, dar și a altor oameni de cultură români legați de zona Bacăului.

Din inițiativa personală a d-lui prof. V. Robciuc, asociația a realizat antologii, a publicat studii, a dezvelit plăci memoriale, a deschis o librărie, s-a luptat să ridice și a ridicat un monument dedicat poetului. Cel mai prestigios monument este cel intitulat „DADA”, realizat de sculptorul german de origine română Ingo Glass în 1996, cu ocazia centenarului nașterii lui Tristan Tzara și înregistrat în patrimoniul UNESCO. Monumentul este grandios și este vopsit în roșu: are 25m lungime, 2,6m lățime și 10m înălțime, cântărind 120 tone, o combinație de oțel și beton, aflat la intrarea în municipiul Moinești, pe drumul național dinspre Bacău. În fiecare an, în luna aprilie, în apropierea zilei de naștere a lui Tristan Tzara, se desfășoară la Moinești Simpozionul Internațional și Expoziția Muzeală „Tristan Tzara și cultura DADA”, manifestare de prestigiu cultural, la care participă oameni de cultură, poeți, artiști plastici, esești, critici și istorici literari, publiciști, cadre universitare, pasionați ai studiului mișcării dadaiste și ai curentelor inovatoare în artele postmoderne de pe toate continentele.

În cursul anului 2006, fosta școală generală nr. 8, din cartierul Găzârie al municipiului Moinești, a fost numită Școala Generală „Tristan Tzara”, în memoria celui care are meritul de a fi fost un cetățean de onoare al municipiului. Ceremonia s-a desfășurat în prezența doamnei Rodica Radian Gordon, ambasador al statului Israel. Piesa de teatru „Le coeur a gaz”/„The Gas Heart” („Inima de gaz”) a lui Tristan Tzara a fost pusă pentru prima dată în scena la Washington de către „Forum Theatre & Dance Company”.

Faima lui Tristan a făcut ca, în cercurile avangardiste din Statele Unite și Canada, municipiul Moinești să fie supranumit, din acest motiv, „Dada City”, spune profesorul Vasile Robciuc, care a scris trei volume despre Tristan Tzara, apreciate de criticul literar Petru Isachi drept „impresionante prin simfonismul gândirilor avangardei, prin apropierea și, mai ales, diferențierea de retorica străzii, exprimând non-conformismul la ceea ce înseamnă libertatea de expresie”. Tristan Tzara, cel care a creat anulând, cel care a coordonat adunarea separând și a apropiat îndepărtând, a adus prin curentul Dadaist un suflu nou în arta mondială. Poate chiar ar trebui ca Moineștiul, locul său de naștere, să poarte supranumele de „Dada City”.

Conf. Univ. dr. George V. Grigore